

elégge. Pedig ez a negligáló nézet Európában már a századforduló táján aktualitását veszítette: ennek nyomán a 19. század végétől kezdve a nyugati szakirodalom a korabeli sajtó gazdag forrásanyaga felé is fordította figyelmét.

Erre utal Fehér Katalin is könyve bevezető fejezetében, különös tekintettel e lapok neveléstörténeti szempontból fontos cikkeire, közleményeire. Mert ha valaha, e korban különösen sokat foglalkoztak a nevelés kérdéseivel, amikor a felvilágosodás eszméi nyomán a nevelésnek alapvető fontosságot tulajdonítottak. Ennek következtében a sajtó is bőven ontotta az ezzel kapcsolatos írásokat.

A szerző helyesen ismerte fel e cikkek, tanulmányok jelentőségét a magyar neveléstörténet teljesebb és hitelesebb feltárása szempontjából. Szinte általános szabály, hogy az új eszmék először mindig a sajtóban jelentkeznek, könyvek formájában csak később publikálják őket. Így már abból a szempontból is fontos e hírlap- és folyóiratbeli források feltárása, hogy a felvilágosodás kori új nevelési eszmék és az ennek nyomán kialakuló nevelési gyakorlat legelső hazai jelentkezéseiről pontosabb ismereteink legyenek.

A kötet kilenc fejezetben tárja fel a korabeli sajtóban található pedagógiai vonatkozású témákat. Az első fejezet az első magyar újságokban és folyóiratokban olvasható elméleti jellegű írásokat elemzi. A későbbiek során olvashatunk Pestalozzi nevelési eszméinek magyarországi visszhangjáról, azokról a véleményekről, amelyek II. József oktatáspolitikai intézkedéseit kísérték. Külön fejezetben foglalkozik a szerző két, a korszakban keletkezett és európai rangra emelkedett hazai oktatási intézmény (a Festeics György által 1798-ban alapított keszthelyi Georgikon, és a Tessedik Sámuel nevével fémjelzett szarvasi iskola) életével és működésével az egykorú sajtóközlemények tükrében. A további fejezetek a leánynevelés helyzetének, a tankönyvek és gyermekkönyvek keletkezés- és kiadástörténetének, az első irodalmi diáktársaságok megalakulásának és működésének sajtóvisszhangjáról szólnak.

Fehér Katalin kutatásai során talán aprónak látszó, de olykor mégis jelentős adatok kerül-

tek felszínre a korabeli hírlapokból és folyóiratokból, amelyek mindeddig ismeretlenek voltak, és amelyek kiegészíthetők, módosíthatják, árnyalhatják a korábban kialakult képet, hozzájárulva a magyarországi nevelés felvilágosodás kori története pontosabb megismeréséhez.

A kötet, amely mintegy 30 képpel is illusztrálja az érdekes tartalmat, mégsem csak a neveléstörténet számára jelent új eredményeket, hanem a művelődés-, az eszme- és a sajtótörténet szempontjából is sok érdekességgel, újdonsággal szolgál. Mert a kor viszonylag feltárt sajtótörténete mint láttuk, nem terjeszkedhetett ki a lapok részletes tartalmi ismertetésére, de ugyanakkor ennek megtörténte mégis gazdagítja a sajtónkról alkotott képet is. A magyar felvilágosodás korszaka sajtójának ilyen tartalmi jellegű feldolgozását remélhetőleg folytatni fogja a szerző a reformkor lapjaival kapcsolatban is.

KÓKAY GYÖRGY

Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok. Bp., 1972–2000. Petőfi Irodalmi Múzeum. /A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiái Füzetei. A. sorozat 1–40./

Három évtizeddel ezelőtt, 1972-ben indította el a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadásában Lakatos Éva a „Magyar irodalmi folyóiratok” című bibliográfiai sorozatát, amelynek a közelmúltban jelent meg utolsó, befejező füzete. Miként más, hasonló nagyméretű bibliográfiai vállalkozás esetében, ezúttal is elsősorban annak kell örülnünk, hogy – a fellépő számos akadályozó tényező ellenére – a munka nem szakadt félbe, hanem szerencsés befejezést nyert. Ez mindenekelőtt a szerző szívós munkájának és szakmai felkészültségének köszönhető. Mindenesetre elgondolkodtató, hogy éppen az egyik legbonyolultabb és legigényesebb bibliográfiai műfaj, a sajtóbibliográfia esetében, miként Bussa Margit sajtóbibliográfiáinál is, a „kollektív” vállalkozások korában is egy-egy elszánt és áldozatoktól sem visszariadó szakember tudott elérni ilyen jelentős eredményeket. Ehhez a 0

személyes érdemeik mellett, „szükség” volt annak az intézménynek az ügyvel kapcsolatos negatív hozzáállására is, amelyik pedig elsősorban lett volna hivatva e munkálatokat megszervezni. A Dezsényi Béla által megindított hírlapbibliográfiái feltárás az ő eltávolítása után lekerült a nemzeti könyvtár hivatalos programjáról. Ami mégis megvalósult a következő időszakban, jó részt egyéni vállalkozás eredménye. Igaz, hogy így volt ez korábban is: elég, ha Szinyeyi József *Magyar Írók* című életrajzi lexikonára, Kozocsa Sándor irodalomtörténeti, vagy Kosáry Domokos történeti bibliográfiáira gondolunk.

Bizonyos, hogy a „Magyar irodalmi folyóiratok” című bibliográfiái sorozat fontos segédeszköz lesz sok olvasó és kutató számára. Mindenekelőtt azok veszik hasznát (könyvtárosok, könyvkereskedők, gyűjtők), akik a magyar irodalmi folyóiratállomány gyarapításával, kiegészítésével vagy egyéb szempontú állományfelmérésével foglalkoznak. Az összeállítás legkidolgozottabb része ugyanis – és ezzel túl is lép a bibliográfia határain – az az állományleírás, amely a lapok megjelent évfolyamaira, számaira, és még a lapszámára is kiterjed. Így lehetőséget ad a használónak arra, hogy pontos tájékoztatást nyerjen az illető folyóirat megjelent számairól.

Újdonságot jelent a bibliográfiái leírásokban az a többlet is, ami a munkatársak neveinek felsorolásából áll. Ez ugyan nem terjed ki valamennyi tételre, de így is hasznos tájékoztatót nyújt a jelentősebb irodalmi lapok munkatársairól.

Ugyanakkor egyes bibliográfiái adatok, mint például az alcímváltozás, illetve a szerkesztőváltozás időpontja hiányzik az összeállításból. A szerzőnek nem az volt a célja, hogy a lapok teljes bibliográfiái leírását nyújtsa, hanem megelégedve a legfontosabbakkal, az állományra és a munkatársakra nézve kívánt teljes adatközlést nyújtani. A mintegy harminc füzet így is az irodalmi folyóiratokra nézve alapvető bibliográfiái tájékoztatást ad. Kétségtelen, hogy irodalmi jellegű anyag nemcsak folyóiratainkban, hanem napilapjainkban is nagy számban található, erre azonban ez a vállalkozás, az anyag mérhe-

telen nagysága miatt nem terjedhetett ki. Mindenesetre jó, hogy nemcsak a határozott irodalmi profilú folyóiratokat dolgozta fel a szerző, hanem mindazokat, amelyekben irodalmi anyag is előfordul. Ha valamit hiányolhatunk, akkor az a bibliográfiában helyet kapó különböző tudományos szemlék irodalmi anyagának részletesebb analízise lehet. Ha csak a szépirodalomra terjed ki az összeállítás, akkor viszont a tudományos szemlék szerepeltetése megkérdőjelezhető.

Mindent összevéve Lakatos Éva folyóiratbibliográfiája – a magyar sajtó sajnos még mindig nagyon hiányos könyvészeti feltárása terén – jelentős eredmény. Az összeállítást bizonyára sokáig használni fogja az irodalom és a folyóiratok iránt érdeklődők tábora.

KÓKAY GYÖRGY

Sprandel-Krafft, Lore: Die spätgotischen Einbände an den Inkunabeln der Universitätsbibliothek Würzburg. Eine Dokumentation. Würzburg, Schöningh, 2000. 523 l. /Quellen und Forschungen zur Geschichte des Bistums und Hochstifts Würzburg 55./

A német gótikus kötések kutatásánál a meghatározáshoz eddig két nagy alapművet használtunk, E. Kyrissét és az I. Schunke/K. v. Rabenau által közreadott Schwenke-gyűjteményt. Ezentúl azonban harmadikként Sprandel-Krafft nemrég napvilágot látott kötetét is kézbe kell venni, ha egy régi könyv 15. vagy kora 16. századi gótikus kötését körültekintően akarjuk azonosítani. Ernst Kyriss 1951–58 között megjelent négy kötetéből (*Verzierte gotische Einbände im alten deutschen Sprachgebiet*) az első szöveges, amelyhez három képes kötet járul. Az első képes kötetben a meghatározott kolostori és a név szerint ismert könyvkötők műhelyeiből kikerült gótikus kötések leggyakoribb bélyegzőiből összeállított bélyegzőtáblázatot láthatjuk a verzó oldalon, vele szemben, a rektó oldalon pedig az adott műhely egy jellegzetes kötését. A második képes kötetben a városok